

**KIRGIZİSTAN-TÜRKiYE MANAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜTERCİM TERCÜMANLIK ANABİLİM DALI**

**AHİSKA (MESHET) VE KIRGIZ ATASÖZLERİNDE
KADIN KAVRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kamilla GUSENOVA

BİŞKEK 2019

**KIRGIZİSTAN-TÜRKiYE MANAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜTERCİM TERCÜMANLIK ANABİLİM DALI**

**AHİSKA (MESHET) VE KIRGIZ ATASÖZLERİNDE
KADIN KAVRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kamilla GUSENOVA

Danışman Öğr. Gör. Dr. Cıldız ALİMOVA

Bişkek 2019

ETİK BEYAN

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim Öğretim Tez Hazırlama ve Yazma Yönergesine uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi; kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı; bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildiririm. Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

09.12.2019

Kamilla GUSENOVA

ЭТИКАЛЫК ТАЛАПТАР

Диссертациялык иш Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин Коомдук илимдер институтунун «Магистрдик жана доктордук диссертация жазуу эрежелерине» ылайык жазылып, диссертацияда берилген маалыматтар, эмгектер жана документтер академиялык жана этикалык эрежелерди сактоо менен пайдаланылды. Ар кандай булактардан, отчеттордон алынган маалыматтар илимий жана моралдык эрежелерге ылайык берилди. Диссертацияда колдонулган бардык адабияттарга жана булактарга шилтеме жасалды. Диссертациянын оригиналдуулугуна ынандырып кете алам. Эгерде, эрежелердин бузулгандыгы аныкталса, мага каршы колдонула турган укуктук жоопкерчиликти тартууга даярмын.

09.12.2019

Камилла Гусен

TEZ ONAYI

Kamilla GUSENOVA tarafından hazırlanan "Ahıska (Meshet) ve Kırgız Atasözlerinde Kadın Kavramı" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ/ OY ÇOKLUĞU ile Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri	Unvanı, Adı ve Soyadı	Çalıştığı Kurum	Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum / onaylamıyorum	İmza
Başkan	Doç. Dr. Mayram CAMANAKOVA	C. Balasagın KMÜ	Onaylıyorum	
Üye (Danışman)	Öğr. Gör. Dr. Cıldız ALİMOVA	KTMÜ	Onaylıyorum	
Üye	Doç. Dr. Saltanat MAMBAYEVA	KTMÜ	Onaylıyorum	
Üye	Öğr. Gör. Dr. Çolpon SIDIKOVA	KTMÜ	Onaylıyorum	
Üye	Öğr. Gör. Dr. Kaliya Kulaliyeva	KTMÜ	Onaylıyorum	
Üye	Öğr. Gör. Dr. Aida KASIYEVA	KTMÜ	Onaylıyorum	
Üye	Öğr. Gör. Dr. Gülsanam ABDUVALİYEVA	KTMÜ	Onaylıyorum	Doğum izninde

Tez Savunma Tarihi: 26.12.2019

Jüri tarafından oy birliğiyle/ oy çokluğuyla kabul edilen bu tez Enstitü Yönetim Kurulu 2019.12.17... sayılı ve 31.12.2019... tarihli kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mustafa ERGAN

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ПРОТОКОЛ

Камилла Гусенова даярдаган “Месхет жана кыргыз макал-лакаптарында “аял” концепти” аттуу магистрдик диссертациясы төмөндө көрсөтүлгөн жюри тарабынан *бир добуштан / көпчүлүк добуш* менен Кыргыз-Түрк “Манас” университети Коомдук илимдер институтунун Лингвистика (Котормо жана котормо таануу) багытында магистрдик диссертациясы катары кабыл алынды.

Жюри	Академиялык даражасы, аты-жөнү	Иштеген жери	Диссертациянын мазмуну жана сапаты боюнча магистрдик диссертация деп тастыктайм/ <i>тастыктабайм</i>	Колу
Төрага	ф.и.к., доц. Майрам Жаманакоева	Ж. Баласагын ат. КМУ	Тастыктайм	
Мүчө (илимий жетекчи)	PhD.ага окут. Жылдыз Алимова	КТМУ	Тастыктайм	
Мүчө	ф.и.к. доц. Салтанат Мамбаева	КТМУ	Тастыктайм	
Мүчө	ф.и.к. ага окут. Чолпон Сыдыкова	КТМУ	Тастыктайм	
Мүчө	ф.и.к. ага окут. Калия Кулалиева	КТМУ	Тастыктайм	
Мүчө	ф.и.к. ага окут. Аида Касиева	КТМУ	Тастыктайм	
Мүчө	ф.и.к. ага окут. Гүлсанам Абдувалиева	КТМУ	Тастыктайм	Декретте

Диссертацияны коргогон күнү: 26/12/2019

Жюри тарабынан *бир добуштан / көпчүлүк добуш* менен кабыл алынган диссертация Институттун башкаруу кеңешинин 2019.12.17..... номердүү жана 31.12.2019 күнкү чечими менен бекитилди.

Проф., д-р..... *Мустафа*..... *Улан*
 Коомдук илимдер институтунун мүдүр

ÖZ

Yazar	: Kamilla GUSENOVA
Üniversite	: Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi
Anabilim dalı	: Mütercim Tercümanlık
Tezin niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa sayısı	: XIII+93
Mezuniyet tarihi	: ....../....../2019
Tez danışmanı	: Öğr. Gör. Dr. Cıldız ALİMOVA

AHISKA (MESHET) VE KIRGIZ ATASÖZLERİNDE KADIN KAVRAMI

Dil, millî değerlerin insan hafızasında muhafaza edilerek sonraki nesil ve kuşaklara aktarılmasında çok önemli bir yere sahiptir. Dilin yardımıyla insan önce zihninde hayal ederek dünyayı canlandırır ve sonra hayata dönüşmesini sağlamaktadır. İnsan düşüncesinde hayal edilen dünya millî, dinî ve farklı faktörlere bağlı kalınarak dil aracılığıyla dışa yansımada da bahsi geçen faktörlerin önemli derecede etkisi olmaktadır. İnsanlığın toplumsal hayatı, tarihî değerleri, medeniyeti, dünya bilinci ve hayata olan görüşleri atasözlerinde geniş manada yer verilmiştir.

Atasözleri, her ulusun kendine ait ve ilk söyleyicisi belli olmayan kalıplaşmış ifadesidir. Onlar bünyesinde ait olduğu milletin gelenek ve göreneklerini, örf adetlerini, ve öğüt verici özelliklerini barındırmaktadır. Bu bağlamda atasözleri genel anlamda toplumun, ve şahsiyetin hayat ilkelerini, ulusal ilişkilerini, muhafaza eden en önemli dil faktörleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu araştırmada, Ahıska Türkleri ve Kırgızların atasözlerinde geçen “kadın” kavramı ele alınmıştır. İncelemede iki lehçelerin atasözleri karşılaştırılmış ve belirli ulusal ortak özellikleri ortaya koyularak iki lehçedeki benzer ve farklı atasözleri ortaya çıkarılmıştır. Ahıska ve Kırgız atasözleri ifade ettiği anlamlarına ve yapısına göre sınıflandırılması yapılmıştır. Bu çalışmada, Ahıska Türkleri ve Kırgız Atasözlerinde kadın kavramı içeren atasözleri tespit edilmeye çalışılmış. İnceleme esnasında karşılaştırma yönteminden yararlanılmış.

Söz konusu olarak atasözlerindeki benzerlikler ve farklılıklar ortaya çıkartılmıştır. Bu atasözlerinin anlamsal ve yapısal sınıflandırılması ve karşılaştırması verilmiştir.

Tez, giriş kısmı hariç üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında, atasözleri hakkında genel bilgi, Türk Dünyasında Atasözleri, Ahıska Türkleri ve onların tarihi, Ahıska Türklerinin atasözleri, Kırgızlar ve Kırgızların tarihi, Kırgız atasözleri hakkında genel bilgi verilmiştir. İkinci bölümünde kadın kavramını içeren atasözlerinin

sınıflandırılması yapılarak her iki kültürdeki farklılıklar açıklanmış. Üçüncü bölümde, Ahıska Türkleri ve Kırgız atasözlerinde kadın konulu atasözlerinde Ahıska ve Kırgız kadınının toplumsal statüleri doğrultusunda karşılaştırma yapılarak her iki kültürdeki benzerlikler ve farklılıklar açıklanmıştır. Bu bölümde, özellikle karşılaştırmalı analiz kısmına çok yer verilmiştir ve Ahıska Türkleri ve Kırgız atasözlerindeki kadın kavramını içeren atasözlerin kısmen eşdeğeri olan atasözleri, farklı dil öğeleriyle verilmiş ancak aynı anlamı taşıyan atasözleri ve tamamen farklı olan atasözleri şeklinde üç gruba ayrılarak incelemesi yapılmıştır. Sonuç bölümünde ise elde edilen sonuçlar üzerinde durulmuştur. Ahıska Türklerinin atasözlerinde “üvey anne” ve “yenge” kavramını içeren atasözlerine, Kırgızlarda ise “hala” ve “görümce” kavramını içeren atasözlerine rastlanmadığı, her iki kültürün atasözlerinde kadını canlı ve cansız varlıklara benzetildiği gibi sonucuna varılmıştır. Kaynakça bölümünde, çalışmada kullanılan tüm kaynaklar yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: Atasözü, Ahıska (Meshet) Türkleri, Kırgızlar, kavram, kadın.

КЫСКАЧА МАЗМУНУ

Даярдаган	: Камилла Гусенова
Университет	: Кыргыз-Түрк “Манас” Университети
Багыты	: Лингвистика “Котормо жана котормотаануу»
Иштин сыпаты	: Магистирдик диссертация
Беттердин саны	: XIII+93
Бүтүрүү датасы	: ..../..../2019
Илимий жетекчиси	: . PhD. ага. окут. Жылдыз Алимова

Месхет жана кыргыз макал-лакаптарындагы “аял” концепти

Тил, улуттук баалуулуктардын адамдын эс-тутумунда сакталып, муундан-муунга өткөрүлүүсүндө маанилүү орунду ээлейт. Ал аркылуу адамдын акыл-эс жана ой-толгоосундагы реалдуу баалуулуктар чагылдырылып, аалам жанданат жана аларды кайрадан реалдуу турмушта жүзөгө ашырууга шарт түзүлөт. Башкача айтканда, адамдын ой-толгоосунда белгиленген ааламдын элеси улуттук, диний жана башка факторлорго көз каранды болуп, тил аркылуу дүйнөгө чагылдырылышында дагы аталган факторлордун таасири чоң. Демек, адамзаттын коомдук турмушу, тарыхый баалуулуктары, маданияты, дүйнө таанымы, жашоого болгон көз караштары, коомдук жана социалдык стереотиптери макал-лакаптарда кеңири түрдө берилет.

Макалдар, ар бир улуттун өзүнө гана таандык болуп, ким тарабынан айтылгандыгы белгисиз калыптанып калган стереотиптер. Алар, тиешелүү улуттун салт-санаалары, үрп-адаттары жана акылмандык өзгөчөлүктөрүн өз ичине камтыйт. Бул жагынан алганда, алар жалпы түрдө коомдун, жеке эле ар бир инсандын турмуштук принциптери, улуттук мамилелерин сактаган эң маанилүү тилдик фактор болуп эсептелет.

Диссертацияда месхет жана кыргыздардын макал-лакаптарындагы “аял” концепти изилдөө жүргүзүлдү. Анализдөөдө аталган тилдердеги макал-лакаптар салыштырылып, тиешелүү улуттук орток өзгөчөлүктөр белгиленип жана бул тилдердеги окшош жана айырмаланган макал-лакаптар аныкталды. Изилдөөбүздүн объектиси болуп саналган месхет жана кыргыз макал-лакаптары берген маанилери жана түзүлүшү боюнча классификацияланды.

Бул эмгекте месхет жана кыргыз макал-лакаптарындагы аял түшүнүгүн камтыган макал-лакаптарды аныкталып изилдөө учурунда салыштыруу мутодун колдонуу менен жана бул макал-лакаптардын ортосундагы айрым окшоштук жана айырмачылыктар белгиленди. Бул макалдардын маанилик жана структуралык классификациясы жана салыштырмасы берилди.

Диссертация, киришүү бөлүмүнөн сырткары үч негизги бөлүмдөн турат. Киришүү бөлүмүндө макал-лакаптар тууралуу жалпы маалымат, түрк дүйнөсүндөгү макалдар, мекхеттер жана алардын тарыхы, мекхеттерде макал-лакаптар, кыргыздардын тарыхы жана кыргыз макал-лакаптар тууралуу маалыматтар берилди. Экинчи бөлүмдө аял концептин камтыган макал-лакаптардын классификациясы түзүлүп, эки маданияттагы айырмачылыктар көрсөтүлдү. Ал эми, үчүнчү бөлүмдө мекхет жана кыргыздардын макал-лакаптарындагы аялга байланышкан макалдарда мекхет жана кыргыз аялынын коомдогу статусуна карата салыштыруу жүргүзүлүп, эки маданияттагы айрым окшоштук жана айырмачылыктар берилди. Бул бөлүмдө айрыкча салыштыруу анализине көбүрөөк басым жасалып, аталган улуттардагы аялга байланышкан макал-лакаптардын толук эмес эквивалент боло алган, башка тилдик каражаттар менен берилип, бирок бирдей маанини билдирген, ошондой эле толугу менен башка маанини билдирген деп үч топко бөлүү менен изилдөө жасалды. Корутундуда болсо, ээ болгон жыйынтыктардын үстүнө токтолуп, мекхеттерде “өгөй эне” жана “жеңе” концептин камтыган макал-лакаптардын, ал эми кыргыз макалдарында “эже” (атанын эжеси же карындашы) жана “кайын сиңдиге” байланышкан макал-лакаптардын жок экендиги байкалып, эки маданияттын тең макал-лакаптарында аялды жандуу жана жансыз нерселерге окшотуу салыштыруу түшүнүгү бар деген жыйынтык келип чыкты. Колдонулган булактар бөлүмүндө, изилдөөдө колдонулган бардык булактар көрсөтүлдү.

Ачкыч сөздөр: *Макал-лакап, мекхет, кыргыз, концепт, аял.*

АБСТРАКТ

Автор : Камилла Гусенова
Университет : Кыргызско-Турецкий университет «Манас»
Направление : Лингвистика «Перевод и переводоведение»
Вид исследования : Магистерская диссертация
Количество страниц : XIII+93
Дата защиты : .../.../2019
Научный руководитель : PhD. ст. преп Жылдыз Алимова

Концепт «женщина» в пословицах месхетинцев и кыргызов

Язык занимает особое место в человеческой памяти и сохранении национальных ценностей, а также в передаче их следующему поколению. Человек воспринимает мир посредством языка. Другими словами, воображение мира, представленное в человеческом мышлении, оказывает значительное влияние на отражение этих факторов через язык, в зависимости от национальных, религиозных и других факторов. Таким образом, социальная жизнь человечества, исторические ценности, цивилизация, мировосприятие, его взгляды на жизнь в широком смысле включены в пословицы.

Пословицы, это выражения, принадлежащие каждому народу и несущие назидательный смысл. Они отображают обычаи и традиции, быт и культуру народов которым они принадлежат. Пословицы являются наиболее важными языковыми факторами, которые поддерживают принципы жизни общества в целом и каждого человека в частности.

В данном исследовании рассмотрен концепт «женщина» в пословицах месхетинцев и кыргызов. Выявлены и сопоставлены сходные и отличительные черты исследуемых языков. Пословицы месхетинцев и кыргызов были классифицированы по лексикологическому и структурно-семантическому содержанию.

В ходе нашего исследования использовался сопоставительно-описательный метод.

Диссертация состоит из введения и трех глав. В вводной части дается общая информация о пословицах, пословицах в турецком мире, о месхетинцах и их истории, а также истории кыргызов и кыргызских пословиц. Во второй главе классифицируются пословицы, содержащие концепт «женщина» в исследуемых языках. В третьей главе сходства и различия в обеих культурах были объяснены путем сравнения их в пословицах месхетинцев и кыргызов в соответствии с социальным статусом женщин исследуемых наций. В данной главе особое внимание уделяется классификации пословиц путём разделения их на три группы: пословицы имеющие частичный эквивалент; пословицы с разными языковыми

элементами, имеющие одинаковое значение и совершенно разные пословицы неимеющие эквивалентов. В заключении излагаются выводы, к которым мы пришли в ходе работы. Был сделан вывод о том, что в пословицах месхетинцев не выявлено пословиц о "мачехе", в то время как, у кыргызов не выявлено пословиц о "тёте" и "золовке"; кроме того, женщина в пословицах исследуемых языков сравнивается с одушевленными и неодушевленными предметами. Раздел библиографии содержит источники, использованные в исследовании.

Ключевые слова: Пословицы, месхетинцы, кыргызы, концепт, женщина.

ABSTRACT

Author : Kamilla GUSENOVA
University : Kyrgyz-Turkish Manas University
Department : Simultaneous Translation
Type of thesis : Master's thesis
Number of pages : XIII+93
Date of graduation : .../.../2019
Supervisor : PhD. Zhyldyz ALIMOVA

The Concept of Woman in Proverbs of Meskhetians and Kyrgyz

Language has an important place in preserving national values in human memory and transferring them to the next generations. By realizing the real values in language and human mentality, the world is envisaged and it is provided to be developed again in real life. In other words, the imagination of the world envisioned in human thought has a significant effect on the reflection of these factors through language, depending on national, religious and different factors. Thus, the social life of humanity, historical values, civilization, world consciousness, views on life are included in the proverbs in a broad sense.

Proverbs are stereotyped expressions of every nation where the first utterer is unknown. They contain the customs and traditions of the nation to which they belong. In this context, proverbs appear to be the most important language factors that maintain the principles of life of society in general and of each person in particular. In this research, the concept of “woman” is discussed in proverbs of Meskhetian Turks and Kyrgyz. The proverbs of the languages were compared and common national features were identified. Similar and distinctive proverbs features were revealed in the studied languages. The classification of Meskhetians and Kyrgyz proverbs is given with lexicological and structural semantic content.

In this study, proverbs that contain the concept of women in the Meskhetian Turks and Kyrgyz proverbs were tried to be determined. During our study were used comparison and classification methods. The thesis consists of three main chapters, and the introduction. In the introduction part are given general information about proverbs, proverbs in Turkish world, Meskhetian Turks and their history, proverbs of Meskhetian Turks, history of Kyrgyz and Kyrgyz proverbs. In the second chapter, the differences in both cultures were explained by classifying the proverbs that included the concept of women. In the third chapter, the similarities and differences in both cultures have been explained by comparing them in Meskhetian and Kyrgyz proverbs in line with the social status of Meskhetian and Kyrgyz women. In this section, is given the comparative analysis and the exact equivalent of proverbs that include the concept of women in the Meskhetian and Kyrgyz proverbs. Different language elements, are examined in three

different groups. The conclusion part, focuses on the results obtained. It was concluded that the proverbs of Meskhetian Turks which include “stepmother” and “sister-in-law”(yenge) and Kyrgyz proverbs including “aunt” and “sister-in-law” (görümce) are not found. Besides, proverbs of both cultures concluded that women are compared to animate and inanimate beings.

1.

Keywords: Proverbs, Meskhetian Turks, Kyrgyz, concept, woman.

ÖNSÖZ

İnsanlar iletişim kurmak amacıyla asırlar boyunca farklı şeylerden yararlanmıştır. İlk çağlarda mağarada resimler yaparak daha sonra ise sesleri tanıyıp konuşmayı gerçekleştirmişlerdir. Dil insanları var eden en önemli özelliktir. Atasözleri de insanların anlaşma sonucunda meydana gelmiştir. Halk arasında dilden dile dolaşarak gelecek kuşaklara aktarılan kalıplaşmış anonim sözleridir.

Kadın toplumun önemli bir parçasıdır. Kadın bütün toplum için eşsiz bir güç ve güven kaynağıdır. Kadının rolü, statüsü, eğitimi gibi konular toplumun yapısını etkileyen bir unsurlardır. Atasözlerinde toplumla ilgili sosyal ve kültürel olgulara ulaşmak mümkündür. Bu çalışmada, toplumun önemli parçası olan kadının Ahıska Türkleri ve Kırgız atasözlerinden yerini ve rolünü tespit edilmeye çalışılmıştır. Ahıska Türkleri atasözleri üzerine yapılmış yeteri kadar çalışmaların olmaması için ve atasözleri üzerine yapılacak başka çalışmalara yol gösterme amacıyla bu konu tercih edilmiştir. Bu güne kadar, Ahıska Türklerinin ve Kırgızların atasözleri üzerine pek çok çalışma yapılmıştır, ancak bu çalışmanın yeniliği, Kırgızistan'da genel olarak çalışılan dillerin atasözlerinin karşılaştırıldığı çalışmaların bulunmamasıdır.

Ahıska Türkleri ve Kırgız kadınının doğuştan beri daha sonra kazandığı statüleri Türk atasözleri ile mukayeseli olarak incelenmiştir. Sonuç kısmında ise elde edilen veriler hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Genel olarak Ahıska Türklerinin ve Kırgızların toplumunda kadının rolünün neler olduğu, milli kültürünün ve geleneklerinin arasındaki ilişkisi açıklanmıştır.

Bu araştırmanın yapılmasında değerli zamanını, destek ve katkılarını, bilgi ve deneyimlerini benden esirgemeyen, araştırmanın baştan sonuna kadar yol gösteren tez danışmanım Öğr.Gör. Dr. Cıldız ALİMOVA hocaya teşekkür eder saygılarımı sunarım.

Hayatım boyunca her zaman destekleyen, bana her zaman güvenen benim için değeri büyük olan babama anneme ve her zaman destekte bulunan eşime minnettar olduğumu belirtmek istiyorum. Sevgi ve saygılarımla...

Bişkek, 2019

Kamilla GUSENOVA